

De styrande och Nazi-Tyskland

"I all diplomatisk korrespondens förekommer det säkerligen icke sällan, att vederbörande sändebud eller förhandlare ger förda, inberättade samtal en nyans, som han vet kommer att behaga en förman eller som framhäver hans egen utomordentliga slagfärdighet eller skarpsinnighet, i så fördelaktig dager som möjligt. Är regimen totalitär ökas denna tendens i mycket hög grad. I regel äro därför diktatorer mycket illa underrättade, deras agenter rapporter ytterst otillförlitliga och deras interlokutorer bliva ofta oskyldigt missänkta eller nedsvärdade när dessa rapporter under en tid då passionerna ännu äro i svallning dragas fram i ljuset."

Detta uttalande av Erik Boheman, kabinettssekreterare under kriget och numera ambassadör i Washington, publicerades i den 1946 av utrikesdepartementet utgivna redogörelsen för förbindelserna mellan chefen för lantförsvarets kommandoexpedition och tyske militärattachén i Stockholm 1939—1945. Hr Bohemans synpunkt, som sannolikt har generell giltighet, måste ständigt beaktas då det gäller prövningen av de tyska dokument som Dagens Nyheter utrikesredaktör samlat och under de senaste veckorna avtryckt eller refererat i sina artiklar. Att i detalj visa upp i vad mån de tyska framställningarna äro osanna eller färglagda torde nu — och antagligen även i framtiden — vara omöjligt, men man måste hålla i minnet att de äro osäkra källor, att de i enskilda punkter ofta kan antas vara tillrättalagda och därför missvisande; detta påpekades också från början av Ulf Brandell.

Denna reservation kan dock inte undanskymma det faktum att den förebragta aktsamlingen — den mest sensationella som framlagts om vår politik under världskriget — ställer de svenska myndigheternas hållning i en klarare och mera kritisk belysning än medborgare utanför kretsen av de invigda kunnat vänta. Vi visste att Sverige gjort stora och med neu-

tralitetspolitiken oförenliga eftergifter, att de styrande på skilda sätt sökt dämpa eller kväva den mot nazismen fientliga opinionen, att de dolt viktiga ting för den svenska allmänheten och till och med lämnat falska och vilsledande uppgifter, att svenska talesmän givit tyska en skev bild av svenska förhållanden. Men vi har inte, tolv år efter krigets slut, vetat i vilken omfattning och med vilken konsekvens denna politik av eftergifter, sekretess och opinionspåverkan bedrivits. Vi har lärt känna ännu ett stycke av sanningen — av en sanning som vid varje nytt avslöjande blir mera pinsam och mera bitter.

Den märkligaste uppgift som framkommit är utan tvivel den som klarlägger att en andra division tyska trupper transiterades till Finland år 1941. I samband med den första divisionens transitering, som godtog av riksdagen, hade med eftertryck förklarats att det här var fråga om en engångseftergift. Icke desto mindre transiterades ett par månader senare ytterligare en tysk division genom Sverige, visserligen inte landvägen, men på svenskt — delvis inre — territorialvatten. Det utomordentligt anmärkningsvärda framgår av att, enligt prinsen av Wied, de tyska örlogsfartygen med den svenska styrelsens goda minne färdades under falsk civil flagg och eskorterades av svenska örlogsfartyg. Man var självfallet ytterst angelägen om att denna transport skulle hållas hemlig, och egendomligt nog har denna hemlighet bevarats — rykten om saken uppstod visserligen omedelbart, men inför regeringens tystnad och förnekande har dessa rykten inte fått större spridning och i varje fall inte blivit mera allmänt trodda.

En rad eftergifter och hänsynstaganden av mindre väsentlig art omvittnas i dokumenten. Hur på en gång löjlig och förnedrande den svenska undfallenheten kunde te sig illustreras av bråket rörande de lyckönskningar som den svenske kungen efter sin sjuk-

dom på våren 1942 mottog av Hitler, Pétain och Roosevelt. Svenska utrikesdepartementet frågade i Berlin hur man skulle göra med publiceringen av dessa aktstycken och fick av Ribbentrop tillstånd att offentliggöra dem, dock att Hitlers lyckönskningar "inte under några förhållanden" fick beröras i samma kommuniqué som Pétains och Roosevelts. Den lilla episoden säger mycket om den svenska styrelsens tendens till kryperi inför den makt som ännu vid denna tid syntes ha stora utsikter att segra.

Att medlemmar av den svenska statsledningen i en omfattning som förut är okänd sökt påverka den svenska pressen i mot Tyskland "förstående" riktning synes också med full tydlighet framgå av dessa aktstycken. Utrikesministern — liksom kungen — kallade till sig svenska tidningsmän och förmanade dem att korrigera sin hållning; särskilt utsatta för den tyska irritationen — och därmed för den svenska styrelsens påtryckningar — var Göteborgs Handelstidning, Dagens Nyheter och Aftontidningen. Det är rent av sannolikt att — som fil dr Ivar Anderson påpekat i ett inlägg den 12 november — utrikesministern sökte ordna med överförandet av Dagens Nyheter i annan ägo för att därigenom undvika kritik av Tyskland, ett försök som strandade på ägarmajoritetens vägran.

Osäkrast är materialet då det gäller uppgifter av tyska representanter om svenskers uttalanden rörande sin egen eller den svenska opinionens hållning till Tyskland och na-

zismen. Vad som kommit fram tyder enstämmt på att särskilt utrikesministern — men även statsministern enligt den förbluffande rapporten 30 april 1943 — gått ytterligt långt i försäkringar om den svenska opinionens relativa tyskvänlighet, den svenska presskritikens motsättning till denna opinion och sin egen förståelse för den tyska politiken och de tyska kraven. Av allt att döma har man på tyskt håll uppriktigt ansett hr Günther "på ett för en svensk hittills ovanligt sätt öppen för den nya tidens tankegångar". Det gick så långt att hr Günthers politik mot den svenska pressen ansågs böra understödjas med tyska angrepp på svenska tidningar och att den tyske ministern i Stockholm för att trygga hr Günthers kvarstannande på sin post fann det tillrädligt att "så snart som möjligt hjälpa Günther till en utrikespolitisk framgång". Inom utrikesdepartementet synes tjänstemännen i stor utsträckning ha följt chefens exempel. Särskilt underlig verkar uppgiften att visa utrikesråd lång tid före transiteringsbeslutet i juni 1941 givit intrycket att ett krav om transitering skulle bifallas och helt allmänt uttalat sig för "omtänkandet i Sverige"; i transiteringsfrågan rapporteras ett liknande uttalande av bankdirektör Jacob Wallenberg.

På enstaka uttalanden eller formuleringar kommer det här inte an. Det centrala är att de tyska dokumenten stöder och skärper bilden av en utfallande och i hemliga uttalanden ofta inställsam svensk hållning. Vilka var motiven för den? Hur skall den bedömas?